

De brouwerij te Harmelen

door

Dr D.W. Gravendeel

Door de heer J.H. van der Poel te Maarssen wordt onze documentatieafdeling voortdurend voorzien van gegevens over de brouwerij te Vleuten. Omdat de geschiedenis van die brouwerij nauw verweven is met die van de familie van Bijleveld, verzamelt hij ook alles wat hij betreffende deze familie in de verschillende archieven te weten kan komen.

Gewoonlijk beperk ik mij in mijn geschiedschrijving tot het gebied van onze eigen gemeente, maar in het door van der Poel verschaft materiaal kwam ik iets tegen dat ik onze Harmelense leden toch niet wil onthouden.

1630 Jacob Dirxsoon, brouwer te Harmelen

De zaken gingen voor deze Jacob blijkbaar niet zo goed, want er was een proces tussen hem en de *pander van den comptooren van de Heeren Staten 's Lands van Utrecht*. Een pander was oudtijds een ambtenaar, die de gerechtelijke beslaglegging op iets verrichtte, die voor de schuldeiser de panden in beslag nam en soms ook executeerde. Het Hof van Utrecht besliste op 6 juli 1630 dat het in beslag genomen goed verkocht moest worden: *seeckere erve ende huijsinge ende getimmer van de brouwerije ende alle 't gundt daeraen expendeert aertvast is, staende ende gelegen tot Harmelen*.

Ik weet niet wie de zaak kocht en ik ben er ook niet zeker van dat het volgende er iets mee te maken heeft. De ligging van het pand zou er wel op kunnen wijzen. Op 30 augustus 1656 verkochten de *curateurs in den boedel* van Willem de Cruijff aan Maria Barten, weduwe van Gerrit Stevens van Rossum, wonende te Vleuten *een huijsinge ende tapstede met al 't geene daerinne aert ende naegel vast is, staende in den dorpe van Harmelen, daer den Jongen Prins uijthanght*. Maria Barten woonde te Vleuten, op de „Well hofstede” en Willem Claeszoon de Cruijff was brouwer te Vleuten, in 1654 weduwnaar van Aelgjen Aerts Keijser, die eerst getrouwd was geweest met Aelbert Joosten de With. De herberg stond op *de gront van den Commanderie tot Harmelen, streckende 't erve vóór van 't Santpadt ofte de straet tot achter aen den Bijlevelder Wetering toe, daer Jacob Goeman oostwaerts ende Cornelis Hendrickszoon van Tiell westwaerts naest gelegen sijn*.

Op 28 december 1709 kocht Anthony Gansenvanger de brouwerij op een openbare veiling, samen met nog een ander pand. Hij kocht namelijk *twee huijsen met hare erven, sijnde 't eene een brouwerije en 't ander een backerije, staende ende gelegen tot Harmelen, gecompeteert hebbende Marten Bosch*.

Van Bijleveld

Anthony Gansenvanger, „brouwer tot Harmelen”, verkocht op 18 januari 1710 aan Hendrick van Bijleveld, „brouwer tot Vleuten”, *sijns vercopers huijsinge, erve ende brouwerije met alle 't geene tot ende aen deselve brouwerije, soo vaetwerck, ketel, koelbacken, kuijpen, rosmolen, ende voorts alle vordere gereetschappen tot den gang derselver brouwerije is behoorende*.

Van Bijleveld was sinds die datum in het genot van de zaak, maar het eigenlijke transport vond pas plaats op 10 augustus 1731, door Baartje den Ouden, weduwe van Anthony Gansenvanger, en haar zoon Aert Gansenvanger, Mr timmerman. Er rustte toen nog steeds een hypotheek op van f 2.000,--, daarop 14 februari 1661 gevestigd door Dirk Claeszoon den Ouden. Ik weet niet wie dat was.

Hendrik Willems van Bijleveld, brouwer en schepen te Vleuten, was een zoon van de Vleutense brouwer en schepen Willem Dirks van Bijleveld en Sophia Deurgoet. Hij trouwde achtereenvolgens met Cornelia van Aelst en Elisabeth Loenius. Hendrik overleed circa 1749 en de brouwerij te Harmelen werd, met andere goederen, geërfd door zoon Johannes Cornelis, eveneens brouwer en schepen te Vleuten.

Johannes Cornelis van Bijleveld, geboren in 1702, trouwde in 1731 met Ida Eycken. Het echtpaar maakte op 12 juli 1755 een testament en legateerde daarbij aan zoon Willem onder andere *een huijs, erve en brouwerije, staende en gelegen in den dorpe van Harmelen, streckende vóór uijt de straet tot achter in den Rhijn of het jaegpadt toe, daer oostwaerts Dirck de Bruijn, westwaerts Hendrick te Lol naest gelegen sijn, werdende meede hieronder begreepen de ketel, kuijpen, koelvaten en vaetwerck tot dese brouwerije behorende*.

Willem Hendrik van Bijleveld, geboren in 1733, trouwde in 1764 met Alyda Odilia van Rietveld. Hij was - hoe kan 't anders - ook brouwer en schepen te Vleuten. Ten huwelijk bracht hij onder andere mee *een huijsinge, erve, brouwerije, turfschuer, stal en rosmolen, met ketel, kuijpen, koelvaten, mitsgaders alle gereedschappen en leeg vaetwerck tot deselve brouwerije behorende, staende ende gelegen in den dorpe van Harmelen, strekkende vóór uijt de straet noordwaerts op tot in den 'Rhijn, daer oostwaerts Dirck de Bruijn en westwaerts Anthony de Jager naest gelegen is*. Hij kreeg bovendien *alle spelt, brouwhaver, weijt en mout in voorschreve brouwerije gevonden wordende*.

Willem Hendrik overleed in 1799 en Alyda Odilia in 1801.

De nog minderjarige Johannes Hendricus Josephus kreeg in 1802 onder andere toebedeeld *een huijsinge, erve, brouwerije, turfschuur, stal en rosmolen, met ketel, kuijpen, mitsgaders alle gereedschappen, staende ende gelegen in den dorpe van Harmelen, daer oostwaerts Cornelis de Bruijn en westwaerts Adolph Nieuwenhuijzen naest ge-*

leggen zijn.

In de brouwerij te Harmelen bevonden zich toen 3,75 ton bier van f 9,-- , 31 ton van f 5,-- , 8,75 ton van f 3,-- , ledig vaatwerk (tonnen), hoepels, banden, twee schuiten en twaalfhonderd zakken turf.

De brouwerij had nog voor f 3.650,-- te vorderen op haar afnemers. Grote debiteuren waren Hendrik Boggende, Willem Berkesteijn, vrouw Pot en Johannes Blom. Dubieus was de vordering ad f 6,-- op 't Jagercorps van de Rhijngraaff van Zalm. Blijkbaar hadden deze krijgers een vat bier soldaat gemaakt en was hun commandant vergeten te betalen. Misschien werd er op die betaling ook niet erg aangedrongen, blij als men was dat het ruwe volkje aftrok.

Johannes Hendricus, brouwer en schout te Vleuten, trouwde in 1803 met Geertruida van Schalkwijk. Hij overleed in 1834 en Geertruida zette de brouwerij te Vleuten voort, tot haar dood in 1866.

Bij het overlijden van Johannes Hendricus werd een memorie van aangifte ten behoeve van de successie opge maakt. Daarop kwam de brouwerij te Harmelen niet voor.

Wat was daarvan de reden?

Notaris Gerrit Nicolaas Buddingh

In het archief van de gemeente Harmelen vond ik in de „Staten en leggers der gebouwde eigendommen en van de deuren en vensters (die waren namelijk fiscaal belast)”, dat de „brasseur” (brouwer) Jan Hendrik Joseph van Bijleveld daar het huis nummer 66 bezat; dat huis had 13 deuren en vensters. In de jaren 1812 tot 1815 hadden daar achter-eenvolgens Gerard Dijkman en Barend Nieuwenhuijzen het vruchtgebruik van.

In de legger van 1819 staat nummer 66 nader omschre-

ven als „huis en brouwerij”. In diezelfde legger is de naam van van Bijleveld doorgehaald en vervangen door die van Gerrit Nicolaas Buddingh, notaris te Utrecht. Nummer 66 is voortaan „huis”.

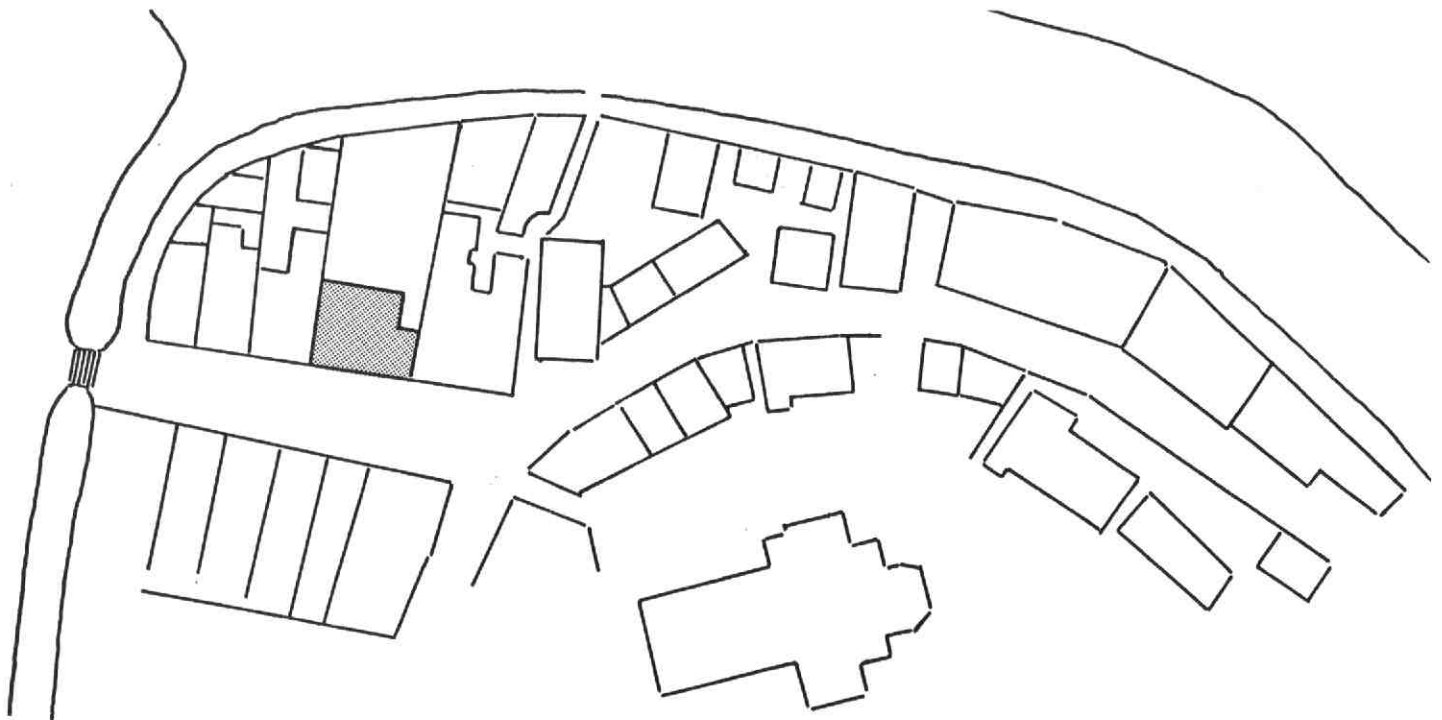
Dit alles klopt wel. Gerrit Nicolaas Buddingh werd op 2 januari 1818 tot schout (burgemeester) van Harmelen en Veldhuizen benoemd. Hij moest dus een huis in zijn gemeente hebben. Hij trouwde op 5 augustus 1819 te Utrecht met Andrietta Petronella Heynsius en daarmee werd de zaak van een woning nog dringender.

Inderdaad vinden we in het bevolkingsregister van 1845 het gezin Buddingh nog steeds ingeschreven op het huisnummer 66. Weliswaar is Andrietta Petronella dan reeds overleden en is de oudste zoon Nicolaas Wilhelmus inmiddels burgemeester geworden, maar de oude heer Gerrit Nicolaas woont er nog. De familie wordt verzorgd door de huishoudster Catharina Margaretha Höfeld en de „meiden” Gerardina Sara Heuveling en Grietje Besuyen.

De locatie

De oostelijke en westelijke belendingen worden in de acten aangegeven door steeds wisselende namen en daaraan hebben we dus niet veel. Het is echter wel duidelijk dat de noordelijke belending de Rijn was (of het jaagpad) en dat dus de straat er ten zuiden van lag. En dan is het zo moeilijk niet meer.

In de kadastrale legger van 1832 staat Gerrit Nicolaas Buddingh, schout van Harmelen, te boek als eigenaar van een huis en erf, groot 4 roeden 80 ellen, kadastraal bekend Gemeente Harmelen Sectie B nummer 349 en dat is natuurlijk op de kadastrale minuut (eerste kadastrale kaart) z6 aan te wijzen. Het is het huidige pand Dorpsstraat 36.

Tekening naar het kadastrale minuutplan van 1832, Harmelen Sectie B. Het noorden is boven. Daar stroomt de Oude Rijn, waarin linksboven de Bijleveld uitmondde. Direct ten noorden van de huizen het jaagpad. Links de brug over de Rijn. Het met een raster aangegeven pand is Sectie B nummer 349, de vroegere brouwerij.

Harmelen, Rijksstraatweg (nu Dorpsstraat).

Het grote huis, rechts op de foto, is het pand waarin eens de brouwerij huisde. Het heeft inderdaad 13 deuren en vensters (2 deuren en 11 vensters). Rond 1960 werd er een nieuwe gevel voorgezet.
Naar een prentbriefkaart uit de collectie van Carl Siegert te Harmelen.

Conclusie

Dat er in Harmelen een brouwerij is geweest, was bij sommigen wel bekend. Boon schrijft: *Kort na de Franse tijd was er wel een bierbrouwerij, maar die kon het niet lang bolwerken.* Dàt nu, is beslist niet waar. Die brouwerij bestond toen zeker al bijna twee eeuwen. Het succes was misschien in de beginjaren niet groot, maar onder het bewind van van Bijlevelt, die er waarschijnlijk een pachter of zetbaas in had zitten, heeft het bedrijf het toch lang volgehouden.

Ik ben nergens een naam of merk van de brouwerij tegengekomen en ik heb mij ook niet verdiept in de verdere geschiedenis van de „tapstede daer den Jongen Prins uijt-hanght”. Misschien is daaruit wel het latere Dorps Welvaren voortgekomen.

Maar er moet ook nog wat spitwerk overblijven voor een Harmelaar.

Bronnen

Onze verzamelingen, collectie J.H. van der Poel
Rijksarchief Utrecht, Kadastrale minuutplans
Gemeentearchief Harmelen, inventarisnummers 793, 989, 1579, 1581, 1582
J.G.M. Boon, Harmelen op weg van oud naar nieuw, 1970

